

ACTA

ÍTÉLET TANÁCSADÓ VÉLEMÉNY
KÖPÖNYEGÉBEN – AVAGY VAN-E HARMADIK TÍPUSÚ
ELJÁRÁS A NEMZETKÖZI BÍRÓSÁG ELŐTT?

*Széljegyzetek a Nemzetközi Bíróságnak a palesztinai területen épített
fal tárgyában adott tanácsadó véleményéhez¹*

KOVÁCS PÉTER
egyetemi tanár (PPKE JÁK)

2004. július 9-én hirdette ki a Nemzetközi Bíróság egyik legnagyobb horderejű tanácsadó véleményét, amelyik azonban valószínűleg a legvitatottabbak² egyike: ez a palesztinai területen épített fal tárgyában adott tanácsadó vélemény. Ennek mögöttes tényei közismertek: előtte mintegy két évvel, Izrael úgy döntött, hogy egy hatalmas fallal, illetve műszaki zárrendszerrel veszi körül a palesztin területeket, hogy ekként akadályozza meg a terroristák beszivárgását. Az építkezést izraeli részről a hosszabb távon önálló palesztin állam megteremtésére is vezető „békefolyamat” egyoldalúan elhatározott elemének tekintik. A Sharon-kormány kénytelen volt bizonyos engedelményeket adni az izraeli parlament keményvonalas képviselőinek, hogy biztosítsa támogatásukat a nemzetközi közvetítéssel folyó tárgyalássorozat (az ún. „Útiterv”) folytatásához egy olyan helyzetben, amikor az *intifada*-val szinte elválaszthatatlanul

¹ A tanulmány a Miskolc Journal of International Law (<http://www.mjil.hu>) vol. 2 n°1 (2005) számában megjelent angol nyelvű cikk alapján készült. (A tanulmány első, rövidebb, angol nyelvű változata az Anuario de Derecho Internacional 2004. évi kötetében jelent meg. Magyar nyelven a 2004. december 8-án Szegeden, a SZTE Állam- és Jogtudományi Karán szervezett, az *EU-csatlakozás után, Európai Alkotmány előtt – az EU-jog és a nemzetközi jog aktuális kérdéseiről* c. konferencián tartott előadás gyanánt hangzott el.)

² A tanácsadó vélemény kibocsátása után azonnal megjelentek a kommentárok. Lásd például PIETER H. F. BEKKER: The World Court Rules that Israel's West Bank Barrier Violates International Law ASIL Insights July 2004. Lásd továbbá RICHARD FALK: Support for Wall Mocks International Law. *Miami Herald* 7/20/04. In: The Middle East Research and Information Project (http://www.merip.org/newspaper_org/newspaper_opeds/oped072004.html). A véleményt a magyar nemzetközi jogászok közül elsőként – és igen kritikusan – Valki László kommentálta. VALKI LÁSZLÓ: A fal, Hágából nézve. *Élet és Irodalom* 48/33. (2004)

egybekapcsolódtak a terrorista cselekmények. A nemzetközi közvélemény szemében ez az építkezés egy „*Berlini fal*” típusú betonvonalat jelent, valójában azonban hosszabb szakaszokon „csak” kamerákkal és elektronikus érzékelőkkel kiegészített szögesdrót-hálókat telepítettek. Bizonyos szakaszokon azonban valóban egy magas, egybefüggő betonfalat emeltek.

Izraeli közvéleménykutatások szerint,³ a fal építését a békében és biztonságban élni kívánó izraeliek túlnyomó többsége támogatja, s törvényes önvédelme egyik technikai elemének tekinti. Az izraeli hadsereg megtorló akcióinak módszereit és eredményeit, valamint az izraeli kormány által önvédelmi jellegűnek minősített lépéseit a nemzetközi szervezetek⁴ és a média azonban visszatérően bírálták a polgári életekben és a polgári javakban okozott veszteségek miatt. Ugyanakkor a Palesztin Hatóság, úgy tűnt, képtelen s talán nem is igazán kész arra, hogy ellenőrizze a palesztin oldalon a belbiztonsági helyzetet, s így annak vezetője, a Palesztin Hatóság *de facto* államfője minden tekintélyét és hitelét elvesztette Izraelben, valamint az Amerikai Egyesült Államokban. Az emlékezetes felvételek Clinton, Rabin és Arafat kézzírásáról a távoli múlthoz tartoztak már a tanácsadó vélemény eljárásának lebonyolításakor: hármójuk közül ekkor már csak Arafat volt hivatalban, ő is úgy, hogy az izraeli haderő gyakorlatilag börtönévé tette ramallahi irodáját. (Mint közismert, Arafat 2004 októberében mégis elhagyhatta főhadiszállását, de a párizsi gyógykezelés nem tudta megmenteni az életét, s 2004. november 11-én elhunyt.)

A Biztonsági Tanács nem igazán tudott meghatározó befolyást gyakorolni az eseményekre, igaz, sok határozatban foglalkozott a problémakomplexum és a békefolyamat másodrangú kérdéseivel,⁵ és ezzel párhuzamosan különös figyelmet fordított a terrorizmus elleni nemzetközi harcra. Ilyen körülmények között került sor arra, hogy az ENSZ Közgyűlése megszavazta az arab államok által előterjesztett határozati javaslatot, miszerint kérjen a testület tanácsadó véleményyt a Nemzetközi Bíróságtól az alábbi kérdésben: „*Figyelemmel a nemzetközi jog elveire és szabályaira, ideértve az 1949. évi IV. Genfi Egyezményt és az idevágó közgyűlési és biztonsági tanácsi határozatokat, milyen jogi következményei vannak annak, hogy Izrael, mint megszálló*

³ Egy amerikai rádióműsor (National Public Radio) tanúsága szerint 90%. (A 2003. szeptember 2-i műsor írott formáját lásd: „Analysis: How New Israeli Security Wall is Seen by Israelis?” In <http://www.npr.org/programs/atc/transcripts/2003/sep/030902.kenyon.html>)

⁴ Lásd például a Biztonsági Tanács 1544(2004) sz. határozatát: „A Biztonsági Tanács [...] *Ismételten emlékeztetve* Izraelnek, mint megszálló hatalomnak azon kötelezettségére, hogy a legszigorúbban tegyen eleget a polgári lakosság fegyveres összeütközések idején történő védelméről kötött 1949. augusztus 12-i egyezményből folyó jogi kötelezettségeinek és felelősségeinek, *felhívja* Izraelt, hogy biztonsági szükségleteit csak a nemzetközi jog keretein belül érvényesíthesse, [...] *Felhívja* Izraelt, hogy tartsa tiszteletben a humanitárius nemzetközi jogból folyó kötelezettségeit és különösen hangsúlyozza azt a kötelezettséget, hogy ezen joggal ellentétesen nem rombolhat le lakásokat [...]”

⁵ A folyamat támogatására lásd például a Biztonsági Tanács 1544(2004), 1515(2003), sz. határozatait. Az 1515(2003) sz. határozat szerint „A Biztonsági Tanács [...] 1. *Támogatja* a négyhatalmi közvetítésen alapuló *Útítvert*, ami az izraeli-palesztin konfliktus megoldását az egymás melletti két állam létében látja (S/2003/529); 2. *Felhívja* a feleket, hogy tegyenek eleget az Útítverből folyó kötelezettségeiknek, együttműködve a kvartettel, hogy valósuljon meg az egymás mellett békében és biztonságban élő két állammról felvázolt vízió; 3. *Úgy dönt*, hogy továbbra is foglalkozik az üggyel.”

hatalom falat épít a megszállt palesztin területen, ideértve a Kelet-Jeruzsálemben belül és a körülötte építettek is, ahogyan az a Főtitkár jelentésében szerepel?”

A Nemzetközi Bíróság az ügy iránti hatalmas érdeklődésre tekintettel úgy döntött, hogy él a multimédia új technikai által biztosított lehetőségekkel, s nemcsak a mintegy negyven állam és szervezet által írásban benyújtott állásfoglalásokat tette fel saját honlapjára, hanem élőben is lehetett követni a szóbeli meghallgatásokat és magának a tanácsadó véleménynek az ismertetését, s hosszabb időn át újra is lehetett játszani a „tudományos és ismeretterjesztő műsort”. A nemzetközi jog oktatói azóta is sajnálják, hogy néhány hónap múlva már levették a honlapról ezt a didaktikai szempontból is egyedülállóan fontos felvételt.

Az alábbiakban megpróbáljuk láttatni a Nemzetközi Bíróság a tanácsadó véleményének legfontosabb tételeit. Nem áll szándékunkban kimerítő jelleggel elemezni a tanácsadó véleményt, s még kevésbé a közel-keleti problémakört. Elemzésünk két kérdéskörre szorítkozik: melyek voltak a fal jogi megítélése szempontjából a legfontosabb nemzetközi bírósági érvek, s melyek azok az általános nemzetközi jogi kérdések, amelyekben a Nemzetközi Bíróság szükségesnek tartotta álláspontjának leszögezését.

I. Volt-e joghatósága a Nemzetközi Bíróságnak, hogy tanácsadó véleményt adjon az adott kérdésben?

Az eljárás írásbeli szakaszában résztvevő, azonban a szóbeli eljárástól már távol maradó Izrael kétségbe vonta a Közgyűlés határozatának jogszerűségét, s azt *ultra vires* aktusnak minősítette. (24. §) Izrael hivatkozott továbbá az ún. kelet-karéliai szabályra, mint ami a Nemzetközi Bíróságot a válasz megtagadására kellene, hogy kötelezze. (46. §) Izrael a továbbiakban a közel-keleti helyzet átpolitizáltságára is hivatkozott, ahol a jog úgymond csak egyik eleme egy jóval szélesebb összefüggésrendszernek. (46. §)

Erre a kifogásra reagálva a Nemzetközi Bíróság megvizsgálta a Közgyűlés 10. rendkívüli ülészakának előzményeit és lefolyását, és többször is hivatkozott a híres – s megszületése óta könyvtáryi irodalmat eredményező 377(V) sz. határozatra, ismertebb nevén az *Egyesült erővel a békéért (Uniting for Peace)* c. határozatra. Igen figyelemre méltó, hogy a Nemzetközi Bíróság nem vonta kétségbe a múltban – eljárásjogi és anyagi jogi szempontból – annyi bírálatot kapott határozat jogszerűségét. (30. §)

Immár évtizedek óta foglalkoztatja a nemzetközi jogi szakirodalmat, hogyan is egyeztethetők össze egymással a *Kelet-Karélia státusa*⁶ ügyében, illetve a *magyar, bolgár, román békeszerződések tárgyában*⁷ adott – látszatra egymásnak szögesen ellentmondó⁸ megközelítésen alapuló – tanácsadó vélemények, azaz, hogy a tanácsadó vélemény által érintett államközi jogvita részeseinek kell-e vagy sem a hozzájárulása

⁶ 1923. július 23, *PCIJ*, Series B, No. 5, 29. „A kérdés megválaszolása lényegét tekintve egyenértékű lenne a felek közötti vita eldöntésével.”

⁷ 1950. március 30, *ICJ Reports* 1950, 71ss.

ahhoz, hogy a kérdéssel a Nemzetközi Bíróság foglalkozzon. Most a Nemzetközi Bíróság azt hangsúlyozta (44. §), hogy előbbiben „az ügy egyedi körülményei” magyarázzák az Állandó Nemzetközi Bíróság részéről történt visszautasítást, s így további érdemi magyarázat nélkül csak utal az *atomfegyverek alkalmazása és az azzal való fenyegetés jogszerűsége* tárgyában adott tanácsadó véleményben kimondottakra.⁹ Jóllehet nyilvánvaló, hogy a jelen ügyben a tanácsadó véleménynek komoly kihatása lesz a vitarendezés későbbi fázisaira, a Nemzetközi Bíróság szűkszavúan, és szó szerint idézve megismételte a *magyar, bolgár, román békeszerződések* tárgyában adott tanácsadó véleményben kifejtett tételt, hogy az államok hozzájárulásának más funkciója peres ügyekben és a tanácsadó vélemények eljárásában. (47. §) A Nemzetközi Bíróság hangsúlyosan emlékeztetett diszkrecionális jogkörére, és utalt arra, hogy nem talált olyan kényszerítő okot a jelen ügyben, amely őt arra kötelezné, hogy utasítsa el a tanácsadó vélemény megadását. (45, 47. §) Úgy tűnik, a Nemzetközi Bíróság számára most a fő indok az volt, hogy szerinte a tárgyalta kérdés nem (csak) kétoldalú jellegű, hanem olyan, amiben maga a nemzetközi közösség érdekelt. „Ezért tehát nem tudta elfogadni azt az álláspontot, hogy a Közgyűlés által feltett kérdés úgy tekintendő, mint ami mindössze Izrael és Palesztina közötti kétoldalú jogvita. Figyelemmel a nemzetközi béke és biztonság kérdéseiben az Egyesült Nemzetekre háruló felelősségre és jogosítványokra, a Bíróság úgy véli, hogy a fal építését úgy kell tekinteni, mint amiben az Egyesült Nemzetek közvetlenül érintett.” (49. §) Mindezt a bírák szerint a palesztinai brit mandátum története és a terület ENSZ által történt megosztása is alátámasztja, megalapozva, hogy miért jogosult az ENSZ, s miért jogosult különösen a Közgyűlés arra, hogy foglalkozzon a fal kérdésével. (49. §)

Ami a fentebb említett harmadik ellenvetést, a politikummal való összefonódást illeti, nem okozott meglepetést, hogy a Nemzetközi Bíróság, összhangban tartós joggyakorlatával, elutasította a joghatóság hiányának ezen az alapon történő kétségbe vonását, mondván, hogy a jogi vetületeket önmagukban igenis meg lehet ítélni. (36–41. §) Volt egy igen érdekes vetülete ennek az érvnek, amelyik a tanácsadó vélemény funkcióját nem *in abstracto* hanem *in concreto* érintette, hiszen nyilvánvaló volt, s erre Izrael is hivatkozott a Nemzetközi Bíróság elé benyújtott emlékiratában, hogy a Közgyűlés a maga részéről már jóval korábban jogsértőnek minősítette a fal építését. (60–61. §) A Nemzetközi Bíróság szerint azonban a Közgyűlés nem érintette az összes lehetséges jogkövetkezményt, s így a tanácsadó vélemény igenis érdemben hozzá tud majd járulni a jogi kérdések tisztázásához. (62. §)

II. Az alkalmazandó jog természete és részletszabályai

Az Izrael által megszállt területeket érintő közgyűlési és biztonsági tanácsi határozatok meglehetősen hosszadalmas bemutatása (68–78. §) után a Nemzetközi Bíróság azt kívánta bizonyítani, hogy az ENSZ következetesen felszólította az érintetteket a

⁸ Valki László idézett tanulmányában élesen bírálja ezért nemcsak a fal ügyében adott tanácsadó véleményt, de a magyar, bolgár, román békeszerződés tárgyában adottat is, amelyet elméletileg továbbra is megalapozatlannak, sőt tévesnek tart.

⁹ 1996. július 8, *ICJ Reports* 1996, 235-236, para. 14.

humanitárius nemzetközi jog szokásjogi és szerződési normáinak tiszteletben tartására és hangsúlyozta, hogy nem tudja elismerni a fegyveres erőszakkal történő terület-szerzést. A fal építésének történetét, földrajzi és technikai részleteit alapvetően a főtitkári jelentés alapján áttekintve (79–85. §), a Nemzetközi Bíróság rámutatott arra, hogy helyenként meglehetősen nagy eltéréseket lehet észlelni az ottani határt helyettesítő, az ún. *zöld vonal*, Izrael nemzetközileg elismert demarkációs vonala és a fal futása között. (83. §) A különbség mintegy 975 km², ahol jelenleg 237 000 palesztin él, de az építkezés befejezése után újabb 160 000 palesztin kerül a fal mögé, helyenként szinte enklávészerűen körbezárva.

Az ezekre a területekre alkalmazandó jog megállapításakor a Nemzetközi Bíróság hivatkozott az ENSZ Alapokmány 2(4) cikkére, majd az *államok közötti kapcsolatok és baráti együttműködés alapelveiről* szóló 2625(XXV) sz. közgyűlési határozatra, az 1966. évi emberi jogi egyezségokmányok közös 1. cikkére, valamint a nemzetközi bírói gyakorlatnak az önrendelkezési jogot érintő megnyilatkozásaira. (87–88. §) Izrael ugyan nem részes az 1907. évi IV. hágai egyezményben, de a hadviselés jogát illetően a Nemzetközi Bíróság Izrael fennálló kötelezettségeit a szokásjogra alapítva is megállapította. (89. §)

Bár Izrael részes fél a polgári lakosság védelméről szóló 1949. évi IV. genfi egyezményben, de a Nemzetközi Bíróság előtti eljárásban nem fogadta el, hogy ez alkalmazható lenne a megszállt területekre, mivel „[...] hiányzott ennek a területnek szuverénkénti elismerése, a Jordánia és Egyiptom által történt anektálása előtt [...]” és ráadásul „[...] a terület nem is tartozik valamely magas szerződő félhez, úgy ahogyan azt pedig az Egyezmény megköveteli.” (90. §) Itt meg kell jegyeznünk, hogy a PFSZ 1982-ben egyoldalú nyilatkozatot tett az Egyezmény tiszteletben tartására, azonban Svájc, mint letéteményes, az 1989-ben benyújtott, a formális csatlakozásra irányuló kérésre érdemben nem válaszolt. Az Egyezmény célját, előkészítő anyagait (*travaux préparatoires*), a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottság, a Közgyűlés és a Biztonsági Tanács állásfoglalásait figyelembe véve azonban a Nemzetközi Bíróság más-ként értelmezte a 2. cikknek a *szerződő felekre* vonatkozó utalását. Szó szerinti jelentésétől eltérően, *szerződő felek* alatt valójában a *konfliktusban részes feleket* kell érteni az Egyezmény alkalmazása szempontjából. (95–99. §) A Nemzetközi Bíróság arra is rámutatott, hogy az ún. hat napos háború egyik katonai parancsa, valamint az izraeli legfelső bíróság egyik friss ítélete *expressis verbis* elismerte a IV. genfi egyezmény alkalmazandóságát ezekre a területekre. (93, 100. §) Így a Nemzetközi Bíróság arra a következtetésre jutott, hogy a jelenlegi helyzet megítélésében a IV. genfi egyezmény igenis irányadónak tekintendő.

A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának és a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának alkalmazandóságát szintén vitatta Izrael. (102. §). A Nemzetközi Bíróság emlékeztetett arra, hogy „[...] az emberi jogi egyezmények nyújtotta védelem nem szűnik meg a fegyveres összejáratás esetében, kivéve az eltérésre módot adó, olyan típusú rendelkezések joghatóságát, mint amelyek a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 4. cikkében találhatóak.” Fegyveres összeütközésekben az Egyezségokmányok – a fenti megszorítással –, valamint a *Gyermek Jogainak Egyezménye* a humanitárius nemzetközi joggal párhuzamosan alkalmazhatóak és alkalmazandóak.” (106. §) Egy ország

sem korlátozhatja ezeknek az Egyezségokmányoknak az alkalmazhatóságát saját állami területére akkor, amikor *de facto* hatalmat gyakorol más, joghatósága alatt levő területen, jelesül katonai megszállás során. (107–113. §) Itt a Nemzetközi Bíróság hivatkozott az Emberi Jogok Bizottsága (Human Rights Committee) által kifejtett értelmezésre is.

A Nemzetközi Bíróság rámutatott arra, hogy „[...] a »palesztin nép« léte immár nem is kérdés” és az Egyesült Nemzetek, sőt maga Izrael is, a béketárgyalások különböző fordulóiban elismerték ennek a népnek a létét és „törvényes jogait”, ideértve az önrendelkezési jogot is. (118. §) A Nemzetközi Bíróság figyelmeztetett arra, hogy „[...] a fal építése miatt fennáll a veszélye a megszállt palesztin területek demográfiai összetétele további megváltozásának, amennyiben a fal hozzájárul [...] a palesztin lakosság egyes területekről történő eltávozásához. Az építkezés, a megelőző lépésekkel együtt súlyosan sérti a palesztin nép önrendelkezési jogának érvényesítését és következőképpen sérelmét jelenti Izrael azon kötelezettségének, hogy tartsa tiszteletben ezt a jogot.” (122. §)

A Nemzetközi Bíróság értelmezte a IV. genfi egyezmény 49(6) cikkét is: „A megszálló hatalom nem hajt végre deportálást és nem telepíti saját polgári lakosságának egy részét a megszállt területekre.” A Nemzetközi Bíróság szerint „[...] ez a rendelkezés nemcsak a lakosság deportálását vagy erőszakos áttelepítését tiltja úgy, ahogyan az a második világháború idején történt, hanem az olyan intézkedéseket is, amelyeket egy megszálló hatalom avégett hoz, hogy megszervezze vagy bátorítsa saját lakosságának, vagy egy részének áttelepülését a megszállt területekre.” A Nemzetközi Bíróság, miután emlékeztetett a vonatkozó biztonsági tanácsi határozatokra, rámutatott, hogy „[...] az izraeli települések a megszállt palesztin területeken (beleértve Kelet-Jeruzsálemet) a nemzetközi jog megsértésével jöttek létre.” (120. §) Jóllehet Izrael „[...] biztosítékot adott [...], hogy a fal építése nem jelent anektálást és maga a fal csak ideiglenes jellegű”, a Nemzetközi Bíróság úgy vélte, hogy „[...] a fal felépítése és az ahhoz kapcsolódó szabályrendszer *fait accompli*-t teremtenek, amely igenis könnyen állandó jellegűvé válhat, és ebben az esetben, függetlenül a fal formális izraeli minősítésétől, egy *de facto* anektálással válhat egyenértékűvé.” (121. §)

A hágai és a genfi egyezményekből a Nemzetközi Bíróság leginkább a polgári tulajdon tiszteletben tartására, a polgári lakosság mindennapi életébe és munkájába történő minél kisebb beavatkozásra vonatkozó szabályokat idézte. (126. §)

A Nemzetközi Bíróság továbbá a *Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának* 12(1) cikkére („Minden olyan személynek, aki törvényesen tartózkodik valamely állam területén, joga van e területen a szabad mozgásra és a tartózkodási helye szabad megválasztására.”) és a 17(1) cikkére is hivatkozott („Senkit sem lehet alávetni a magánéletével, családjával, lakásával vagy levelezésével kapcsolatban önkényes vagy törvénytelen beavatkozásnak, sem pedig becsülete és jó hírneve elleni támadásnak.”). Rámutatott arra, hogy Izrael élt ugyan az Egyezségokmány 4. cikkében foglalt felfüggesztési lehetőséggel, de csak a 9. cikk *habeas corpus* szabályát illetően. (126. §) Az Egyezségokmányból folyó szabályokat számos más nemzetközi kötelezettség fényében értelmezte, amelyek a szent helyekre való szabad eljutás biztosítására születtek, mint például az 1878. évi berlini szerződés, az 1922. évi palesztinai brit mandátum és az 1949. évi fegyverszüneti szerződés, amelyik a már említett *zöld*

vonalat jelöli meg demarkációs vonalként Izrael és Jordánia között. (129. §) A *Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmányából* és a *Gyermek Jogainak Egyezményéből* a Nemzetközi Bíróság mindenekelőtt az oktatáshoz, a megfelelő életszínvonalhoz, a munkához való jogokat találta idevágónak. (130–131. §)

A Nemzetközi Bíróság érezhetően megdöbben azon, hogy „Qalqiliya, egy mintegy 40 000 fő lakosságú város teljesen körbe van kerítve a fallal, s lakói egyetlen katonai ellenőrző ponton léphetnek be és ki, ami pedig csak reggel 7 órától este 7 óráig van nyitva” (133. §), és ezért is úgy vélte, hogy a fal építésének „komoly kihatásai lesznek a mezőgazdasági termelésre.” (133. §) Ebben a részben a Nemzetközi Bíróság érvrendszerét az ENSZ főtitkár által kinevezett rapporteurök hosszasan idézett jelentéseire építi.

A Nemzetközi Bíróság arra a megállapításra jutott, hogy „[...] a fal építése és a hozzá kapcsolódó rendszer korlátozzák a megszállt palesztin terület lakóinak mozgásszabadságát (kivéve az izraeli állampolgárokat és a hozzájuk hasonló státusban levőket), amit pedig a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 12(1) cikkében biztosít. Szintén korlátozzák a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmányában és a Gyermek Jogainak Egyezményében meghirdetett, a munkához, egészséghez, oktatáshoz és a megfelelő életszínvonalhoz való jogot. Végül pedig a fal építése, az ahhoz kapcsolódó szabályrendszernek a 122. § és 133. §-ban tárgyalt demográfiai változások bekövetkezésében való közrehatása miatt ellentmond 4. genfi egyezmény 49(6) cikkének és a biztonsági tanácsi határozatoknak.” (134. §)

Bár bizonyos katonai szükségletekre hivatkozhatnak az államok, hogy elkerüljék egyes humanitárius nemzetközi jogi szabályok betartását, a Nemzetközi Bíróság rámutatott arra, hogy például a deportálásnak és a lakosság áttelepítésének tilalmát maga a genfi egyezmény is eltérést nem engedőnek minősíti. Önmagában egy ilyen kivétel elméletileg kapcsolódhatna a tulajdon védelméhez és a pusztítás tilalmához, ám a Nemzetközi Bíróság nem volt meggyőződve az Egyezmény által meghirdetett abszolút szükségességéről. (135. §) Az Egyezségokmány ún. ‘korlátozási klauzulája’ kapcsán érintette az Alkotmánybíróság az állami beavatkozás arányosságának és célhoz kötöttségének a követelményeit, például közrend vagy közbiztonság címen, és rámutatott arra, hogy e jogok élvezetéhez jelenleg ezek az előfeltételek nincsenek meg. (136–137. §)

Izrael hivatkozott az önvédelem természetes jogára is, a fal építésének jogszerűségét igazolandó. (138. §) A Nemzetközi Bíróság azonban a nemzetközi jogi önvédelem jogát csak állam által egy másik állam ellen indított támadás esetén fogadta volna el: elégánsan (de persze kissé kértelműen) a Nemzetközi Bíróság elsiklott azelől, hogy a „az önvédelem szeptember 11-i változatát” transzponálja a jelen esetre, jöllehet a World Trade Center tragédiája után hozott biztonsági tanácsi határozatokat viszszaemőleg azért szabályszerűnek minősítette. „A Bíróság rámutat arra, hogy Izrael ellenőrzést gyakorol a megszállt palesztin terület felett, és ahogy maga Izrael is állítja, az a veszély, ami úgymond alátámasztja a fal építését, a területen belülről és nem kívülről ered. A helyzet tehát egészen más, mint amelyre a Biztonsági Tanács 1368 (2001) és 1373 (2001) sz. határozatai épültek, és ezért Izrael semmiképpen sem hivatkozhat igényének alátámasztásául a jogos önvédelem gyakorlására.” (139. §)

A Nemzetközi Bíróság azt is megvizsgálta, vajon nem lehet-e szükséghelyzetre hivatkozni a jogsértés kimentése gyanánt. Ehhez felhasználta a Nemzetközi Jogi Bi-

zottság által az államok nemzetközi jogsértés esetén beálló felelősségéről készített kodifikációtervezetet (*Draft-Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts*), s különösen a „súlyos és azonnali veszély” fogalmi körét. A válasz azonban itt is negatív: „Az elébe terjesztett anyagok alapján a Bíróság nincs meggyőződve arról, hogy a fal építése a választott útvonalon volt az egyedüli eszköz Izrael érdekeinek megvédésére azzal a veszéllyel szemben, amelyre az építkezés igazolásaként hivatkozott.” (140. §) Miután rámutatott arra, hogy Izraelnek „[...] joga sőt kötelessége, hogy válaszlépéshez folyamodjon annak érdekében, hogy megvédje polgárai életét” (141. §), a Nemzetközi Bíróság figyelmeztetett arra, hogy „[...] a meghozott intézkedéseknek mindenesetre összeegyeztethetőnek kell lenniük az alkalmazandó nemzetközi joggal.” (141. §) Mindebből következően a Nemzetközi Bíróság arra a megállapításra jutott, hogy „[...] a fal építése és a kapcsolódó szabályrendszer elentés a nemzetközi joggal.” (142. §)

III. A helyzet bírósági értelmezésének jogkövetkezményei

A Nemzetközi Bíróság úgy vélte, hogy megállapításainak jogkövetkezményei mindekenélőtt Izrael érintik, de érintenek egyéb államokat is, és „ahol ez indokolt” az ENSZ-t is. (148. §)

Először is „Izrael köteles eleget tenni a palesztin nép önrendelkezési jogának tiszteletben tartására vonatkozó kötelezettségének valamint a humanitárius nemzetközi jogból és a nemzetközi emberi jogok jogából folyó kötelezettségeinek. Biztosítani kell továbbá a *szent helyekre* való szabad eljutást azokon a területeken, amelyek az 1967. évi háborúban kerültek hatalma alá.” (149. §) Másodszor pedig „Izrael köteles véget vetni nemzetközi kötelezettségei megsértésének, amit a megszállt palesztin területeken a fal építésével követett el.” (150. §) Ez nemcsak azt jelenti, hogy Izraelnek abba kell hagyania a fal építését, hanem azt is, hogy vonja vissza az ahhoz kapcsolódó összes törvényhozási és közigazgatási lépést. (151. §) Izrael köteles az elszenvedett kárért kártérítést adni az érintett természetes és jogi személyeknek (152. §), az ingatlanok esetében, ahol csak lehetséges, az *in integrum restitutio* elvét kell alkalmaznia, s ahol ez nem lehetséges, ott kártérítést kell adnia az elszenvedett károkért és veszteségekért. (153. §)

A Nemzetközi Bíróság hozzátette, hogy „Izrael és Palesztina egyaránt kötelesek a legaprólékosabban betartani a humanitárius nemzetközi jog szabályait, amelyek közül az egyik legnagyobb horderejű a polgári életek védelme. Minden oldalon történő jogsértő lépések és egyoldalú döntések, azonban a Bíróság szerint csak az idevágó biztonsági tanácsi határozatok jóhízemű végrehajtásával lehet véget vetni ennek a tragikus helyzetnek.” (162. §)

Hangsúlyozva bizonyos megsértett normák *erga omnes* jellegét, mint például az önrendelkezési jogét (155–156. §) és a humanitárius nemzetközi jogét (157–158. §), a Nemzetközi Bíróság kimondta, hogy az összes állam köteles „[...] el nem ismerni a megszállt palesztin területen, ideértve a Kelet-Jeruzsálemben s akörül megvalósuló falépítésből következő jogellenes helyzetet. Kötelesek megtagadni mindennemű segítséget vagy támogatást, ami az építkezés által teremtett helyzet fenntartására irányulna. Az összes állam, az Egyesült Nemzetek Alapokmányát és a nemzetközi jogot tiszteletben tartva, köteles osztani azt az álláspontot, hogy a fal építéséből eredő, a pa-

lesztin nép önrendelkezési jogának gyakorlását nehezítő bármilyen akadályt meg kell szüntetni.” (159. §) Emellett – bár nem igazán világos, hogy ennek megvalósítását hogyan képzeli el – a Nemzetközi Bíróság felhívja az államokat, hogy „[...] biztosítsák, hogy Izrael tiszteletben tartsa a humanitárius nemzetközi jogot [...].” (159. §)

Milyen kötelezettségek háramlanak mindebből az Egyesült Nemzetekre és különösen a Közgyűlésre és a Biztonsági Tanácsra?

A Nemzetközi Bíróság hangsúlyozta „[...] az Egyesült Nemzetek egésze számára annak sürgető szükségességét, hogy kettőzze meg a nemzetközi békét és biztonságot folyamatosan veszélyeztető izraeli-palesztin konfliktus rendezésére irányuló erőfeszítéseket, hogy az gyorsan rendeződjön, igazságos és tartós békét eredményezve a régióban.” (161. §) A Nemzetközi Bíróság ezután még messzebb ment, amikor utalt „[...] annak szükségességére, hogy bátorítani kell ezeket az erőfeszítéseket avégett, hogy amilyen hamar csak lehet, a nemzetközi jogra alapozott tárgyalásos megoldás szülessen a legfontosabb problémákra, és az Izrael valamint szomszédai mellett létező, a régióban mindenki számára békét és biztonságot hozó palesztin állam megteremtésére.” (162. §)

Itt most már valóban messze vagyunk a tanácsadó véleményt indítványozó eredeti kérdéstől. Ezek a kívánságok – már amennyiben realizisztikusak – egy általános megoldás főbb vonalait vázolják fel. Az persze igaz, hogy a tanácsadó véleményben nem igazán van olyan tézis, amelyet ne lehetne alátámasztani biztonsági tanácsi és közgyűlési határozatok sorával, de talán nem túlzás azt mondani, hogy ez az *obiter dictum* igen közel áll ahhoz, amit bírói *aktivizmusnak* szoktak nevezni.¹⁰

IV. Ténylegesen hozzájárul-e a vélemény a békefolyamathoz?

Különös jelentőséggel bír az a tény, hogy a Nemzetközi Bíróság joghatóságának kérdésében teljes egyhangúsággal (15:0) döntött, s a tanácsadó vélemény megadásáról pedig 14:1 arányban, igaz, az ellenszavazó bíró az amerikai Thomas Buergenthal volt. Az alpontokban is ez a 14:1 szavazati arány tükröződik, egy kivétellel, amikor a többi tagállamokra hármló kötelezettségekről történő szavazás során a holland Kooijmans támogatta Buergenthalt. Koroma, Higgins, Kooijmans, Al-Khasawneh, Elaraby és Owada bírák egyéni véleményyt, Buergenthal bíró különnyilatkozatot csatolt a tanácsadó véleményhez.

Nem könnyű előre látni a tanácsadó vélemény tényleges hatását magára az ügyre. Az első hivatalos izraeli reakciók igen negatívak és abszolút elutasítóak voltak. Ismeretes azonban, hogy az izraeli legfelső bíróság már említett döntése¹¹ jogilag kötelezte

¹⁰ Valki László szerint „a bíróság így szabatos jogi szaknyelven valójában politikai állásfoglalást fogalmazott meg.” VALKI i. m.

¹¹ NIDAL SLIMAN: Israeli High Court Decision on Location of West Bank Barrier. *ASIL Insights* July 2004. Lásd továbbá MOLLY MOORE: Israeli Court Orders Changes in Barrier. (Route Through West Bank Found to Violate Palestinians' Right.) *Washington Post Foreign Service*, July 1, 2004. <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A16630-2004Jun30.html> and CONAL URQUHART: Israel wall must be re-routed says court. *The Guardian*, July 1, 2004. <http://www.guardian.co.uk/international/story/0,3604,1251137,00.html> and Court orders changes to West Bank wall. *The Guardian*, June 30, 2004. <http://www.guardian.co.uk/israel/Story/0,2763,1250608,00.html>

az izraeli kormányt a fal vonalának megváltoztatására, és a kormány ígéretet tett arra, hogy rövid határidővel eleget tesz ennek.¹² Igaz, hogy jelentős különbségek vannak a hágai és a jeruzsálemi bírói döntés között¹³ – így például a legfelső bíróság jogszerűnek fogadta el a biztonsági megfontolásokat, az építkezés indokául¹⁴ –, de roppant fontos annak tanulmányozása, mennyire közel áll egymáshoz a legfelső bíróság és a Nemzetközi Bíróság logikája, amikor a vonatkozó humanitárius nemzetközi jogi egyezményeket és az azokból folyó következményeket elemzik.¹⁵ „Az út megbontja a törékeny egyensúlyt a katonai parancsnoknak a biztonság megóvására irányuló kötelezettsége és a helyi lakosság szükségleteinek kielégítésére irányuló kötelezettsége között. [...] Az az út, amelyet a katonai parancsnok kijelölt a biztonsági drótkerítés számára [...] súlyosan és akut jelleggel érinti a helyi lakosokat, és meg is sérti a humanitárius nemzetközi jog alapján élvezett jogaikat.”¹⁶ A terrorizmus elleni háború sajátosságaira rátérve, a legfelső bíróság egyik alapgondolatát akár a Nemzetközi Bíróság is mondhatta volna: „[...] hosszabb távon a jog szabályainak megfelelően vívott harc csak erősiteni fogja [Izrael] hatalmát és szellemiségét. Nincs biztonság, ha nincs jog.”¹⁷

A geopolitikai összefüggéseket figyelembe véve az amerikai álláspont meghatározó szerepet játszik az izraeli álláspont hajlékonyabbá tételében. E tanulmány 2004-ben írott, eredeti angol változatában felvázolt prognózis, hogy ti. a Bush-kormányzat¹⁸

¹² „Zeev Boim, izraeli védelmi miniszter-helyettes azt mondta: »Végrehajtjuk a legfelső bírósági döntést, de reméljük, hogy a jövőben a dolgok nem húzódnak el nagyon és megengedik számunkra, hogy előrehaladjunk ezzel a tervvel, ami biztonsági szükség.«” Israeli Court Freezes Work on Part of West Bank Barrier. *U. N. Wire*, Friday, July 2, 2004. http://www.unwire.org/UNWIRE/20040702/449_25509.asp „A döntés kihirdetését követően kibocsátott nyilatkozatában a Védelmi Minisztérium kijelentette: »A védelmi vezetés tiszteletben tartja a Legfelső Bíróság döntését azon szakaszokat illetően, ahol a biztonsági kerítés újratervezést igényel. Ezeknek a szakaszoknak az újratervezése a megfelelő egyensúlyon fog alapulni a biztonsági és a humanitárius megfontolások között.«” MOORE i. m.

¹³ A legfelső bíróságnak csak a fal egy 40 km-es szakaszáról kellett döntenie.

¹⁴ „A Legfelső Bíróság elfogadta az állam érvelését, hogy a falat biztonsági célokból építik és elutasította a panaszos ellenvetését, hogy az építkezést politikai megfontolások motiválják.” SLIMAN i. m.

¹⁵ „Azt tekintve kiindulópontnak, hogy Izrael a megszállt nyugati parton háborús megszállóként van jelen, a Legfelső Bíróság kijelentette, hogy a terület katonai parancsnokának hatalma a nemzetközi szokásjogot tükröző 1907. évi hágai szabályzatok szerinti nemzetközi jogból, valamint a polgári lakosság háború idején történő védelméről rendelkező 1949. évi IV. genfi egyezményből következik. A Legfelső Bíróság idézte a hágai szabályzatok 23(g) és 52. cikkét, valamint a IV. genfi egyezmény 53. cikkét, mint ami felhatalmazza a megszálló hatalmat a magántulajdon – kártérítés ellenében történő – igénybevételére, ha az katonailag szükséges. Hivatkozott továbbá saját korábbi döntéseire, amelyek igazolják a magántulajdon igénybevételét katonai létesítmények, őrszotok, ideiglenes katonai szállások telepítésére, szállításra, polgári közigazgatási létesítmények építésére és katonák állomásoztatására magánterületen. A katonai parancsnoknak azonban figyelembe kell vennie a helyi lakosság szükségleteit, igaz, ez a kérdés azonban a fal vonalának meghatározására vonatkozik, s nem arra a hatóságra, aki azt építi.” SLIMAN i. m.

¹⁶ Idézi Court orders changes to West Bank wall. *The Guardian*, June 30, 2004.

¹⁷ SLIMAN i. m.

¹⁸ Lásd a hivatalos amerikai álláspontot például Danforth nagykövetnek a Közgyűlés előtt 2004. július 16-án tartott beszédében: USINFO.STATE.GOV: <http://usinfo.state.gov/mena/Archive/2004/Jul19-585878.html>; illetve bizonyos részleteit a közgyűlési határozatnak a szavazatok magyarázatai „explanation of votes” c. részében *Press Release*, GA/1488 (July 20, 2004.)

aligha fog komoly nyomást kifejteni a fenti *dictumok* végrehajtása érdekében (ám a demokrata Kerry¹⁹ győzelme esetén valószínűleg még kevesebb esély kínálkozott volna erre) beigazolódott, bár ez aligha volt meglepő.

2007/2008 fordulóján ugyanakkor az írható, hogy az izraeli-palesztin viszony ismét a normalizálódás irányába mutat, az amerikai békeközvetítés a palesztin állami önállóság bizonyos formájának intézményesítését, az izraeli biztonsági érdekek garantálásával, ismét elképzelhetőnek tartja. Miközben az izraeli kormány és a palesztin önkormányzat között újra komolyabb, intenzívebb kontaktusok, tárgyalások, sőt együttműködés van, addig a palesztin területeken belül az ottani hatalmi alakulatok gyakran bonyolódnak egymás közötti fegyveres viszályokba.

A Palesztin Nemzeti Hatóság parlamentjének 2006-os választását az Izraelt el nem ismerő, Izrael, az Amerikai Egyesült Államok és az Európai Unió által terrorista szervezetnek minősített Hamasz nyerte meg, az ily módon megalakított kormánynak azonban a fenti államok részéről a kapcsolatok azonnali befagyasztásával kellett szembe néznie. E kormány lemondásra kényszerítése után Mahmud Abbasz elnök 2007-ben előbb egy nemzeti egységkormányt nevezett ki a Hamasz és ma már mérsekeltnek tekintett Fatah mozgalom képviselőiből és független személyiségekből, majd 2007 júniusában azt leváltotta, és egy újabb, hozzá közel álló kormányt nevezett ki. Ennek a hatalma gyakorlatilag csak Ciszjordániára korlátozódik, a Gázai-övezet a Hamasz-mozgalom kezébe került. Izrael és az Amerikai Egyesült Államok szemében az érdemi tárgyaló partner Mahmud Abbasz elnök.

Mindezekre az eseményekre – sem a bojkottra, sem az együttműködésre – ugyanakkor a Nemzetközi Bíróság tanácsadó véleményének komolyabb hatása nem volt.

Az amerikai média eleve előszeretettel hangsúlyozta a vélemény *tanácsadó* jellegét, jöllehet Sir Gerald Fitzmaurice, az angolszász világ egyik legtöbbet idézett nemzetközi jogásza, a Nemzetközi Bíróság 60-as évekbeli tagja, máig ható érvénnyel szögezte le még a Nemzetközi Jogi Bizottságban (ráadásul igen hasonlóan a harmincas években felvetett kezdeményezésekhez²⁰), hogy „[...] jöllehet a tanácsadó vélemények nem kötelezőek, van két eset, amikor úgy tűnik, a gyakorlatban negatív módon kötelezőek, azaz tilalmi erejük van, nevezetesen, amikor a vélemény egy bizonyos

¹⁹ Statement by John Kerry on International Court of Justice Ruling Regarding Israel's Security Fence. *US Newswire – Medialink Worldwide*, 7/9/2004. „Nagyon el vagyok keseredve az izraeli biztonsági kerítés ügyében a Nemzetközi Bíróságon ma kihirdetett döntés miatt. Izrael kerítése törvényes válasz a terrorra, és csak az Izraelt ért terrorista támadások hullámára adott válaszként létesült. A kerítés fontos eszköz Izraelnek a terrorizmussal vívott harcában. Ez a kérdés nem tartozik a Nemzetközi Bíróságra. Kezdetektől fogva világossá tettem, nem hiszem, hogy a Nemzetközi Bíróságnak egyáltalán foglalkoznia kellene ezzel a kérdéssel, hiszen ebben joghatósága sincs.”

²⁰ *PCIJ Sér. E. n°4, p. 72*: „[...] sokkal inkább elméleti szintű, semmint a jogi gyakorlaton alapuló [...] az a nézet, hogy a tanácsadó vélemények nem bírnak kötelező erővel.” („[...] the view according to which advisory opinions have not compulsory force is rather theoretical than legal.” („En réalité ...il n'y a qu'une différence purement nominale entre les affaires contentieuses et les affaires consultatives.” *i. m.*) Lásd még a *de facto* kötelezettségről STANISLAS DOTREMONT: *L'arbitrage international et le Conseil de la SDN*. Bruxelles, 1929,125. és A. P. FACHIRI: *The Permanent Court of International Justice, Its Constitution, procedure and Work*. London, 1932², 80., valamint *International Law and the PCIJ. Problems of Peace*. Geneva: Institute of International relations, series 2, 1928, 83.

tevékenységi irányt ellentétesnek nyilvánít a nemzetközi joggal, az Alapokmánnal, vagy valamely egyéb nemzetközi okmánnal – nevezetesen 1. olyan esetben, amikor gyakorlatilag lehetetlenné teszi a véleményt kérő szerv számára, s igen nehézzé az egyes államok számára, hogy azzal ellentétes irányvonalat képviseljenek; 2. amikor a vélemény azt jelzi, hogy az elméletileg lehetséges megoldások közül csak az egyik tekinthető jogilag korrektnek – itt, ha egyáltalán valamit tesznek, az nehezen lehet más, mint amit maga a Bíróság megjelölt.²¹ Mindennek ellenére apróbb jelek arra mutatnak, hogy azért Washingtonnak vannak bizonyos elvárásai Izraellel szemben, hogy változtasson politikáján.²² Így az Amerikai Egyesült Államok folytatta azt a kritikus megközelítést,²³ amelyet 2003-ban már lehetett látni, párhuzamosan azzal, hogy akkkor aligha meglepően persze megvétózta a Biztonsági Tanácsban a fal építését elítélő határozattervezetet. Ugyanakkor megjegyzendő, hogy a tanácsadó véleményben az Amerikai Egyesült Államok nemcsak mint Izrael legközelebb szövetségese van ártételesen érintve, hanem egy, a jogos védelmet érintő lényegi cikk révén is. (138–139. §) A Közgyűlés előtti vitában az amerikai nagykövét élesen bírálta ezt a pontot, ami végsősoron visszautasította Amerikának a nemzetközi terrorizmus elleni harcban vállott, ún. tág értelemben vett önvédelmi doktrínáját.²⁴

A Nemzetközi Bíróság elé meglehetősen kétértelmű álláspontját az Európai Unió a soros elnökséget betöltő Írország révén nyújtotta be²⁵: elítélte²⁶ a fal építését, de

²¹ Yearbook of the International Law Commission, Vol. 29 (1952), 54–55. Idézi Ian Brownlie a Nemzetközi Bíróság 1997. október 17-i ülésén, az 1971. évi montreáli egyezmény értelmezésének és alkalmazásának kérdése körül zajló vitában, különös tekintettel a Lockerbie feletti légi incidensre (Líbiai Arab Jamahiriya vs. Amerikai Egyesült Államok). Ld. az ülés *verbatim* jegyzőkönyvének 16. szakaszát.

²² „A Bush-adminisztráció ezen a héten igen erőteljesen adta Izrael értésére, hogy a kerítés folyamatos építését illetően a türelme véges. A Fehér Ház közelebb került mint valaha ahhoz, hogy egybekapcsolja a fal terve és az izraeli telepek építése kapcsán kialakított álláspontját. Utóbbi Washington évtizedek óta a közel-keleti béke fő akadályának minősítette. [...] »Tudomásra hoztuk aggodalmainkat, s ezek az aggodalmak továbbra is fennállnak.« mondta Scott McClella, a Fehér Ház sajtótitkára a biztonsági kerítés kapcsán kibontakozott vitáról.” BRADLEY BURSTON: Background / Fence divides Israel and U.S., Israeli and Israeli. *Haaretz*, October 28, 2004. Lásd <http://www.haaretz.com> és www.haaretzdaily.com

²³ 2003 októberében a hírügynökségek arról adtak hírt, hogy „[...] miután nyilvánosan bírálta az Izrael által a nyugati parton épített kerítést és a falat, a Bush-adminisztráció csendesesen arról tárgyal az izraeli kormánnyal, hogy az változtassa meg a fal nyomvonalát.” MARK MATTHEWS: US leans on Israel to change route of its security wall. *The Baltimore Sun, Agence France Press, Associated Press*, October 14, 2003. <http://www.smh.com.au/articles/2003/10/13/1065917343961.html>

„George Bush elnök a falat pusztán »problémának« minősítette.” US blocks action on Israeli 'wall' BBC October 15, 2003. (http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/middle_east/3192762.stm)

²⁴ „Tehát a Bíróság álláspontja szerint, amit olybá tűnik, ez a határozat elfogad, azt lehetne mondani, hogy az állam joga önmaga megvédésére csak akkor áll fenn, amikor egy másik állam támadja meg, s az önvédelem joga nem is létezik nem állami szereplőkkel szemben. Nem létezik, amikor terroristák repülőgépeket térítenek el, és nekivezetik épületeknek, amikor bombát robbantanak vasútállomásokon, buszmegállóban, amikor mérget engednek be a metróba. Megkockáztatnám, hogy amennyiben ez lenne az 51. cikk értelme, úgy az ENSZ Alapokmány teljesen irreleváns olyan időben, amikor a fő veszélyek nem államoktól, hanem terroristáktól érkeznek.” <http://usinfo.state.gov/mena/Archive/2004/Jul19-585878.html>

²⁵ Brian Cowen ír külügyminiszter 2004. január 30-i levele tulajdonképpen csak kísérő dokumentuma volt Marcello Spatafora olasz ENSZ-nagykövetnek a Közgyűlés 2003. december 8-án az Európai Unió nevében elmondott beszéde írott szövege hivatalos átadásának Ennek legfontosabb része a következő:

ugyanakkor ellenezte is a tanácsadó vélemény megadását, mert politikailag alkalmatlannak tartotta. Ezt tovább bonyolította, hogy az Európai Unió tagállamai tartózkodtak a Közgyűlésben a Nemzetközi Bírósághoz intézendő kérdés megszavazásakor, utána viszont megszavazták az ES–10/L.18 jelzetű határozatot, amelyet a tanácsadó vélemény megadása után fogadtak el s amely „[...] tisztelettel” (*with respect*) veszi azt tudomásul: „(1) *Elismeri* a tanácsadó véleményt; (2) *kéri*, hogy Izrael, mint megszálló hatalom, tegyen eleget a tanácsadó véleményben említetteknek; (3) felhívja az ENSZ-tagállamokat, hogy tegyenek eleget a tanácsadó véleményben említett jogi kötelezettségeiknek.”

V. Előre tekintve ...

A Nemzetközi Bíróság állásfoglalása a nemzetközi kötelezettségek végre nem hajtásáról és a nemzetközi jogon esett sérelmekről *in merito* elég nehezen vonható kétségbe: amit a bírák mondtak, végső soron nem különbözött érdemben attól, amit az ENSZ politikai szervei, köztük mindenekelőtt a Biztonsági Tanács, valamint számos egyéb nemzetközi szerv – ideértve a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottságát, a külügyminisztériumok java részét, illetve az ENSZ-rapporteuröket – mindig is mondtak. Az azonban biztos, hogy a megelőző határozatok és értékelések átfogó, elemző, bírói összefoglalása, a szerződési jogi és *soft law* típusú dokumentumainak autoritatív értelmezése minőségileg más helyzetet teremtett. Helyesen állapítja meg Richard Falk, hogy „[...] egy ennyire egyértelmű állásfoglalás a hagyományosan igen visszafogott Nemzetközi Bíróság részéről önmagában is próbája lesz a nemzetközi jog tiszteletének.”²⁷

A legfontosabb kérdés azonban az, ami tanulmányunk választott címében is benne rejlik: minősíthetjük-e valóban pusztán tanácsadó véleménynek a palesztinai fal tárgyában kimondottakat, vagy jóval többről van szó, nevezetesen egy tanácsadó vélemény formájába csomagolt kvázi ítéletről?

Ennek a kérdésnek vizsgálata annál is indokoltabb, mivel 2004. július 9. óta a tanácsadó vélemény belső logikája alapján szinte azt mondhatjuk, hogy ezek szerint egy ENSZ *contra* tagállam vita mintha a Nemzetközi Bíróság előtt *per se* elbírálható lenne, statutumbeli felhatalmazás nélkül is. De vajon egy harmadik típusú eljárás született-e *ex nihilo* ezen a napon?

„Az Európai Unió sajnálja az a tény, hogy Izrael, az ES–10/13 sz. közgyűlési határozat nyomán a főtitkár által készített jelentés szerint nem teljesíti a Közgyűlés kérését, hogy állítsa le a fal építését a megszállt palesztinai területeken. Az Európai Unió úgy gondolja, hogy a Nemzetközi Bírósághoz címzendő, tanácsadó vélemény kérésére irányuló javaslat nem segíti a két fél erőfeszítéseit, hogy újraindítsák a politikai párbeszédet és ezért alkalmatlan. [...] Elismerve Izrael jogát hogy védje meg állampolgárait a terroristák támadásokról, az Európai Unió sürgeti Izrael kormányát, hogy ezen joga gyakorlásakor tartsa maradéktalanul tiszteletben a nemzetközi jogot, s különösen az emberi jogokat és a humanitárius nemzetközi jogot.”

²⁶ A Biztonsági Tanácsban 2003. október 15-én a falról rendezett vitán az elítélő határozattervezetről tartott szavazáson Németország és Nagy Britannia tartózkodott, Franciaország és Spanyolország mellette szavazott, az Amerikai Egyesült Államok pedig vétőjával élt.

²⁷ FALK i. m.

Előzmények, hasonlatosságok persze jócskán vannak. A székhelyegyezmények alapján elbírált jogviták csak jobb híján kerültek a Nemzetközi Bíróság dichotómiájában a tanácsadó vélemények közé. Az is bizonyos – és az Európai Unió intézménykomplexuma pregnánsan bizonyítja –, hogy egy nemzetközi szervezet belső életének szerves, mindennapi része is lehet a szervezet *contra* tagállam (avagy tagállam *contra* szervezet) jogvita.

A Nemzetközi Bíróság ítélkezési gyakorlatából kézenfekvő hivatkozni a *Dél-Afrika folyamatos namíbiai jelenlétéből az államokra háruló jogkövetkezmények* tárgyában adott tanácsadó véleményre,²⁸ amely meglehetősen hasonló helyzetben született, még ha a tényleges döntést időben követően is, amikor a Közgyűlés és a Biztonsági Tanács már megvonták a mandátumot. Az *Egyesült Nemzetek bizonyos költségei* tárgyában adott tanácsadó vélemény²⁹ is olyan esetet példáz, ahol a konfliktus a szervezet és az adott esetben nem is egy, hanem két mulasztó állam között állt fenn. Hivatkozhatunk a Nyugat-Szahara tárgyában adott tanácsadó véleményre³⁰ is, ahol a Nemzetközi Bíróságnak végső soron a mauritániai és a marokkói területi igényekről kellett megnyilatkoznia, ráadásul itt a Közgyűlés mintegy az önrendelkezési jog jogosítottja, a saharai (sahraoui) nép nevében léphetett fel. A *Mazilu*-esetben (az *Egyesült Nemzetek kiváltságairól és mentességeiről* szóló egyezmény VI. cikk 22. szekció alkalmazhatósága tárgyában adott tanácsadó vélemény)³¹ a Gazdasági és Szociális Tanács azt a kérdést tette fel a Nemzetközi Bíróságnak, hogy ez a szerződési cikk alkalmazható-e az antidiszkriminációs és kisebbségvédelmi albizottság különleges rapporteurére, amit sikertelenül vont kétségbe Ceausescu Romániája. Jellemző, hogy itt már maga a bevezető mondat is világosan utal arra, hogy szervezet *contra* tagállam jogvitáról van szó.³² Az *Emberi Jogi Bizottság különleges rapporteurének jogvitákkal szembeni immunitásával összefüggő nemzetkülönbség* tárgyában³³ adott tanácsadó vélemény hasonlóképpen szervezet *contra* tagállam konfliktushoz kapcsolódott, amikor védelmet kívánt nyújtani Cumaraswamynak, a bírói és jogászai függetlenség különleges rapporteurének.³⁴

Az Állandó Nemzetközi Bíróság joggyakorlatában még egyértelműbb volt, hogy az akkori világszervezet, a Nemzetek Szövetsége valamely állammal szemben nemzetközi kötelezettség végre nem hajtásáról táplált gyanúját tanácsadó véleményezési eljárásban is a hágai testület elé bocsájthatja. Ezt részben az is magyarázza, hogy az államközi viták és a tanácsadó vélemények eljárása sem az Egyezségokmányban, sem az Állandó Nemzetközi Bíróság³⁵ statutumában és eljárási szabályaiban nem vált

²⁸ ICJ 1971. június 21.

²⁹ ICJ 1962. június 20.

³⁰ ICJ 1975. október 16.

³¹ ICJ 1989. december 15.

³² „[...] vita merült fel az Egyesült Nemzetek és Románia kormánya között az Egyezmény alkalmazhatóságát illetően.” ICJ Reports, 1989, 177–178.

³³ ICJ 1999. április 29.

³⁴ A Nemzetközi Bíróság azt is kimondta, hogy „[...] Malaysia köteles eljuttatni [a] tanácsadó véleményt a maláj bíróságokhoz, avégett, hogy Malaysia nemzetközi kötelezettségei érvényesüljenek és Cumaraswamy mentességét tiszteletben tartsák.” ICJ Reports, 1999, § 65.

³⁵ Az Egyezségokmány 14. cikke szerint „A Bíróság azonfelül véleményt fog nyilvánítani minden olyan vitás esetben és kérdésben, amelyet a Tanács vagy a Közgyűlés hozzá utal.”

el egyértelműen egymástól. Tulajdonképpen meglepő az a könnyedség, ahogyan egy államközi jogvita tanácsadó véleményezési eljárásá vált átalakítható.³⁶ A 30-as években Búza László tanársegédéeként Szegeden tanító Csiky János a jelenséget „bíráskodó véleménynek” nevezte az Állandó Nemzetközi Bíróság eljárásáról írt monográfiájában.³⁷ Csiky megközelítése³⁸ – jóllehet nem teljesen azonos a falról az ENSZ-ben folytatott vita jellemzőivel³⁹ – egyáltalán nem volt eretnek elfordulás a korabeli doktrinális megközelítésektől. Így a Nemzetközi Jogi Intézet 1937-ben a francia Albert de Lapradelle és a román Dème tre Négulesco⁴⁰, akkori hágai bírő jelentése alapján fogadta el a tanácsadó vélemények jogi természetéről és nemzetközi jogi relevanciájáról készült határozatot,⁴¹ amelyben kifejezetten ajánlotta a tanácsadó véleményezést abban az esetben, ha lehetetlen az államközi eljárás beindítása.⁴² Négulesco és

³⁶ „Tanácsadó véleményt kértek a Bíróságtól akár nemzetközi jog valamely absztrakt pontjáról, akár konkrét, létező, aktuális jogvitáról [...] a gyakorlatban a Tanács véleményt kérhetett egy vagy több érdekelt állam ösztönzésére is.” CHARLES ROUSSEAU: *Droit international public. Tome V*. Paris: Sirey, 1983, 421. et 423.

³⁷ CSIKY JÁNOS: *Az Állandó Nemzetközi Bíróság véleményező hatásköre*. Szeged: Szeged Városi Nyomda, 1935, 1–171.

³⁸ Csiky főbb tételei a következők: „1. A Tanács közreműködése itt kizárólag *formális* [...]. 2. A tanács formális működésével van kapcsolatban az, hogy itt a felek a Bírósággal közvetlenül lépnek jogviszonyba, míg a vitás véleménnyel csak közvetve. [...] Az előbbinél az államok valóságos felek, míg az utóbinál csak quasi-felek azon jogállapot jóvoltából, hogy a vitás vélemény-eljárás hasonult a kontenciózus eljáráshoz. 3. A felek itt már előre megegyeznek abban, hogy a Bíróság állásfoglalását kötelezőnek ismerik el és így a vélemény jogereje rájuk közvetlenül a kihirdetéssel [...] hat, míg amott a felekre való kötelezés a Tanács javaslata kötelezőségének határain belül marad. CSIKY i. m. 55–56. „Amint tehát látjuk, a bíráskodáshoz igen közel álló alakzattal van dolgunk ennél a harmadik véleményformánál, amelyet épen ezért talán „*bíráskodó véleménynek*” nevezhetnénk. Az egyetlen különbséget a bíráskodás és ezen véleményforma között abban látjuk, hogy itt nem merül fel a *végrehajtás*, a kikényszerítés kérdése: a bíráskodásnak kérdés-felelet alakjába való öntése miatt az E.O. [Egyezségokmány] 13. art. 4. pontja és 16. art.1. pontja itt nem nyer közvetlen alkalmazást, hanem az egész kérdés ilyen szempontból a felek *magánügye* marad. Közüggye csak akkor lesz, ha az egyik fél *nem teljesít* és így megegyezés-megszegés miatt a kérdést a Tanács elé viszik, mint új ügyet és ekkor egy *új eljárás* indul meg a 15. art. szerint.” CSIKY i. m. 57.

„A Bíróság által adott *vélemény* a Tanács jelentésének lesz része, annak jogi alapjait, vagy jogi alapjainak egy részét fogja szolgáltatni. CSIKY i. m. 87. „(...) a jogállapot dinamikus oda fejlődött, hogy a Tanács nem térhet el a Bíróság véleményeitől.” CSIKY i. m. 127.

³⁹ Mint fentebb utaltunk rá, az előző esetekben Csiky hangsúlyozta, hogy az államok megállapodnak arról, hogy az ügyet az Állandó Nemzetközi Bíróság elé viszik, de nem mint államközi jogvitát, hanem mint tanácsadó vélemény iránti kérést, ahol a Tanács csak eljárási természetű szolgálatot tesz, mintegy az államok javaslata szerint.

⁴⁰ Dumitru Negulescu bírő *franciásan* szerette használni nevét a tudományos életben és az igazságszolgáltatásban.

⁴¹ Az 1937. szeptember 3-i luxemburgi ülészakon.

⁴² „A *Nemzetközi Jogi Intézet*, figyelemmel arra, hogy a Nemzetek Szövetsége Egyezségokmányának az Állandó Nemzetközi Bíróság Statutumába inkorporált 14. cikke értelmében, a Bíróságot a Nemzetek Szövetségének Tanácsa vagy Közgyűlése megkeresheti „minden „vitás esetben” és „kérdésben”, [tout „différend” ou tout „point”]; figyelemmel, hogy jogilag, az okmányok mai állapotát figyelembe véve, akármilyen legyen is a tanácsadó vélemény tárgya, ez a Bíróság igazságszolgáltatási természetére tekintettel kötelező erő nélküli jogi megoldás lehet; figyelemmel továbbá, hogy a tanácsadó véleményezési eljárás megfelelő eljárási garanciákkal körbe véve, hozzájárul a nemzetközi jog alakításához és fejlesztéséhez.

Lapradelle szerint,⁴³ ebben az esetben ‘tanácsadó bírászkodásról’ (*arbitrage consultatif*) van szó. Robert Redslob ugyanezt ‘korlátozott választottbíráskodásnak’ (*arbitrage limité*) hívta.⁴⁴ Mindez kiegészítené az a lehetőséget, amelyet Charles de Vischer ‘absztrakt tanácsadó véleménynek’ nevezett, nevezetesen, amikor a cél az, hogy egy esetleges (*a fortiori* valószínű) értelmezési vita jövőbeli felmerülését kizárják.⁴⁵

Az Állandó Nemzetközi Bíróságnak a népszövetségi kisebbségvédelemben juttatott kompetenciák szintén mutatnak bizonyos elméleti hasonlóságokat a palesztin fal problematikájával, hiszen az akkor adott tanácsadó vélemények mindig valós problémákhoz, a petíciókban vagy az állami beadványokban állított jogsértésekhez kapcsolódtak. Még akkor is, ha *de jure* a Tanács feladata volt a panaszok megvizsgálása, a Tanácsnak az Állandó Nemzetközi Bírósághoz benyújtott kérései mögött világosan felismerhető volt az eldöntendő jogi probléma, az állítólagos jogsértés. Elég, ha csak a híres *moszuli ügyre*⁴⁶ gondolunk, amelyben az Állandó Nemzetközi Bíróság megerősítette, hogy a Tanács jogosult volt kötelező erejű döntést hozni, mivel tulajdonképpen nem egyezségokmányi hatáskörében járt el, hanem az ún. lausanne-i békeszerződésben a részes államok közös akaratával ráruházott ‘kvázi-választottbírói’ jogkörét gyakorolta.⁴⁷ Az államközi viták átöltöztetése tanácsadó vélemények kérésévé, szembeűnő például *i)* bizonyos lengyelországi német telepéseket érintő kérdések,⁴⁸ *ii)* a felső-sziléziai német kisebbségi iskolák⁴⁹ és *iii)* az albániai kisebbségi iskolák⁵⁰ tárgyában adott tanácsadó véleményekben.

Mivel a tanácsadó véleményezési eljárás, megkönnyítve a nemzetközi konfliktusok jogi rendezését, a legnagyobb szolgálatokat teheti a viták békés rendezéséhez; kifejezi azt az óhaját, hogy: 1. abban az esetben, amikor a hatalmak nem tekintik lehetségesnek, hogy vitájukat a peres eljárás szerinti bírói rendezés alá bocsássák, megkeresik a Tanácsot, hogy az kérjen tanácsadó véleményt a Bíróságtól egy vagy több vitás pontról; 2. abban az esetben, amikor a szerződések ezt nem írják elő, az alkalmazásuk vagy értelmezésük tekintetében esetleg felmerülő vitákra a kompromisszumos záradékot, ami kötelező jelleggel írta elő választottbíráskodást vagy bírói vitarendezést, legyen kifejezetten rögzítve a lehetőség akár melyik fél számára, hogy a Bírósághoz forduljon minden létező vagy jelenlegi vitában, azt kérve tőle, hogy fogalmazzon meg tanácsadó véleményt; 3. A fenti 1. és 2. §-ban a Nemzetek Szövetsége Tanácsa igen komolyan fontolja meg a felek ilyen kérését.”

⁴³ LAPRADELLE – NEGULESCO: *Rapport sur la nature juridique des avis consultatifs de la CPJI, leur valeur et leur portée positive en droit international*. Annuaire de l’Institut de Droit International. 1928, 45.

⁴⁴ ROBERT REDSLOB: *Revue de droit international de sciences diplomatiques, politiques et sociales*. Genève, Sottile, 1924, 10.

⁴⁵ CHARLES DE VISCHER: Les avis consultatifs de la CPJI. *Recueil des Cours de l’Académie de Droit International de La Haye RCADI*, 1929, 24.

⁴⁶ *PCIJ* 1925 november 21: A Törökország és Irak közötti határ: a lausanne-i béke 3. cikk 2. §-ról adott tanácsadó vélemény, Collection of Advisory Opinions Serie B n°12.

⁴⁷ Lásd PÉTER KOVÁCS: Paul Teleki et le règlement de l’affaire de Mossoul dans la la Société des Nations. In KOVÁCS PÉTER (ed.): *Historia ante portas* (L’histoire en droit international / History in International Law) Miskolc: Bibor Kiadó, 2004, 188–220. illetve *Miskolc Journal of International Law*, vol.1 n°2 (2004) (<http://www.mjil.hu> vagy <http://www.uni-miskolc.hu/~wwwdrint/20042kovacs1.htm>)

⁴⁸ *PCIJ* 1923. szeptember 10.: A Németországtól Lengyelországhoz átcsatolt területeken élő német származású telepésekre vonatkozó bizonyos kérdések tárgyában adott tanácsadó vélemény, Collection of Advisory Opinions Serie B n°6.

⁴⁹ *PCIJ* 1931. május 15.: a felső-sziléziai német kisebbségi iskolákba való felvétel tárgyában adott tanácsadó vélemény, Judgments, Orders and Advisory Opinions Series A/B n°40.

⁵⁰ *PCIJ* 1935. április 6.: az albániai kisebbségi iskolák tárgyában adott tanácsadó vélemény, Judgments, Orders and Advisory Opinions Series A/B n°64.

Előbbi kettő Németország és Lengyelország, utóbbi Görögország és Albánia közötti jogvitán alapult. A két iskolaügyi kérdésben az Állandó Nemzetközi Bíróságnak feltett kérdések⁵¹ annyira egyértelműen kapcsolódnak az ügy érdeméhez, hogy nyilvánvaló volt, a válasz kvázi prejudikálni fogja a tanácsbeli döntéshozatalt, Németország illetve Albánia sikerét eredményezve. A telepések ügyében feltett eredeti kérdés⁵² és a tanácsadó vélemény⁵³ meglepő hasonlóságokat mutat a palesztinai fal kérdésével és az arra adott válasszal. Vannak egyéb hasonlóságok a kisebbségvédelem és a fal ügye között, nevezetesen a *locus standi*, amely azon a szerepen alapult, amelyet a két szervezet külön-külön játszott: a Nemzetek Szövetsége, mint a kisebbségvédelmi kötelezettségek védnöke,⁵⁴ illetve az ENSZ az önrendelkezési jogot meghirdető alapokmányával, illetve annak alapján a nemzetközi béke és biztonság fenntartásában élvezett hatásköreivel. Ráadásul az ENSZ kezdettől fogva annyira bele volt vonva Izrael (és a tervek szerint elvben vele egyidőben Palesztina) létrejöttébe, illetve az izraeli-palesztin konfliktus kezelésébe, hogy a bírák szemében ez is a világ-szervezet érdekelttségét támasztotta alá a kérdés feltételében. Hasonló volt az is, hogy

⁵⁰ *PCIJ* 1935. április 6.: az albániai kisebbségi iskolák tárgyában adott tanácsadó vélemény, Judgments, Orders and Advisory Opinions Series A/B n°64.

⁵¹ „Megtagadható-e a német kisebbségi iskolákból a Tanács 1927. március 12-i határozatában leírt nyelvi teszt alapján kizárt gyermekek számára e körülményre tekintettel az is, hogy az ilyen oktatási intézménybe felvételt nyerjenek? („Can the children who were excluded from the German Minority schools on the basis of the language tests provided?”) Series A/B n°40, 5.

„[...] amennyiben a fent említett 1921. október 2-i nyilatkozatot, mint egészet vesszük figyelembe, igaz van-e az albán kormánynak abban, hogy a magániskolák albániai eltörlése olyan általános intézkedést jelent, amely egyformán vonatkozik a többségre és a kisebbségre, ez összhangban van a fent említett nyilatkozat 5. cikk 1. §-ának betűjével és szellemével?” Series A/B n°64, 5.

⁵² „1. Az említett pontok [...] az 1919. június 28-án Versailles-ban aláírt szerződésben előírányzott olyan nemzetközi kötelezettséget érintik-e, s e pontok a Nemzetek Szövetségének az ebben a szerződésben meghatározott hatásköreibe tartoznak-e? Amennyiben az első kérdésre a válasz igenlő, úgy a Tanács kéri a Bíróságot, adjon tanácsadó véleményt arról, hogy a lengyel kormány álláspontja [...] összhangban van-e nemzetközi kötelezettségeivel.” Serie B n°6, 7.

⁵³ „A Bíróság úgy véli, hogy a hivatkozott pontok [...] valóban a szerződés által előírányzott nemzetközi kötelezettségeket érintenek [...] és ezek a pontok a Nemzetek Szövetsége hatáskörébe tartoznak, úgy, ahogyan azt a szerződés meghatározza. Így a lengyel kormány hivatkozott álláspontja [...] nem volt összhangban nemzetközi kötelezettségeivel.” Serie B n°6, 43.

⁵⁴ Mint ismeretes, a békeszerződések, egyezmények és egyoldalú nyilatkozatok kisebbségvédelmi rendelkezései gyakorlatilag szó szerint azonosak voltak: „(...) X. ország hozzájárul ahhoz, hogy amennyiben a jelen cím előző cikkeinek rendelkezései oly személyeket érintenek, akik faji, vallási vagy nyelvi kisebbségekhez tartoznak, ezek a rendelkezések nemzetközi érdekű kötelezettségek és a Nemzetek Szövetségének védelme alatt fognak állani. Ezek a rendelkezések a Nemzetek Szövetségének Tanácsa többségének hozzájárulása nélkül nem változtathatók meg. [...] X ország hozzájárul ahhoz, hogy a Nemzetek Szövetségének Tanácsa minden egyes tagjának meglegyen az a joga, hogy a Tanács figyelmét e kötelezettségek valamelyikének bármilyen megsértésére vagy megsértésének veszélyére felhívja [...] X ország azonkívül hozzájárul ahhoz, hogy abban az esetben, ha ezekre a cikkekre vonatkozó jogi vagy ténykérdésekről X Kormány és oly Szövetséges és Társult Hatalom vagy bármely más oly Hatalom között merülne fel véleménykülönbség, amely Hatalom a Nemzetek Szövetségének tagja, ez a véleménykülönbség a Nemzetek Szövetségéről szóló Egyezségokmány 14. cikke értelmében nemzetközi jellegű vitának tekintendő. X Kormány hozzájárul ahhoz, hogy minden ily nemű vitás kérdés, ha a másik fél kéri, az Állandó Nemzetközi Bíróság elé terjesztessék.” (lásd például a trianoni béke 60. cikkét.)

ez a feladat- és hatáskör egyik esetben sem a szervezet alapokmányából eredt, hanem egyéb szerződéseken, illetve a két szervezet *hard* és *soft law* jellegű dokumentumain alapult.

Csak a jövő fogja bizonyítani, hogy a Nemzetközi Bíróság a politikailag hasznos lépést tette-e meg, függetlenül attól, hogy a Nemzetközi Bíróság mércéje a nemzetközi jog és nem a politika.⁵⁵ Aligha szorul bizonyításra, hogy semmilyen államközi vitát nem lehet pusztán csak a nemzetközi jog alapján megválaszolni. Ez a realitás. Reméljük azonban, hogy a Nemzetközi Bíróság legutóbbi tanácsadó véleménye egy olyan légkör kialakulásához azért hozzá tud járulni, ahol az ellentmondó és *prima facie* egymással összeegyeztethetetlen érdekeket egyaránt figyelembe tudják venni az Egyesült Nemzetek védnöksége alatt megvalósuló végleges rendezés során.

Vajon elszigetelt jelenség marad-e ez az igen-igen különös tanácsadó vélemény – ami végsősoron kvázi mégiscsak ítélet (ha nincs is közvetlenül kötelező természete) –, vagy az Egyesült Nemzetek és általában a nemzetközi jogközösség ezredfordulós metamorfózisába illeszkedve egy új bírói joggyakorlat kezdetét jelenti? Nem tudhatjuk, s mint annyi minden másban, itt is a jövő fog majd bizonyítani. De akármennyire is furcsa a palesztinai fal tárgyában adott tanácsadó vélemény, mégis lehet benne találni olyan fogódzókat, amelyek hozzákapszolják a Nemzetközi Bíróság e tárgyban született – egy-két korábbi tanácsadó véleményének belső logikájához is kapcsolódó – friss döntését az Állandó Nemzetközi Bíróság joggyakorlatához.

⁵⁵ Tulajdonképpen érdekes, hogy a mai kritikák vonalvezetése mennyire egybecseng a klasszikus marxista elutasítás logikájával, amelyet Haraszti Györgynek a magyar, bolgár, román békeszerződések tárgyában adott tanácsadó véleményre vonatkozó reflexiójával jellemezhetünk: „Gyakorlatilag semmi értelme, sőt tulajdonképpen káros is, úgy az Egyesült Nemzetekre, mint a Nemzetközi Bíróságra nézve, ha alapvetően politikai jellegű kérdésekben tanácsadó véleményért fordulnak a Nemzetközi Bírósághoz.”

HARASZTI, GYÖRGY: *The Problem of International Jurisdiction. Questions of International Law*, Budapest: Hungarian Branch of the International Law Association, 1964, 37.